

**QOMUSIY OLIMLARNING TILSHUNOSLIKKA OID
QARASHLARI**

*Farg'ona davlat universiteti, filologiya fakulteti
o'zbek tili yo'nalishi 4-bosqich talabasi*

Muhiba Ibrohimova Ilhomovna

Annotatsiya: *Mazkur maqolada qomusiy olimlarning tilshunoslikka oid qarashlari tahlil qilinadi. Xususan, Sharq uyg'onish davrida yashab ijod qilgan allomalar tomonidan til, nutq, grammatik qurilish va leksik boylikka oid ilgari surilgan ilmiy fikrlar yoritiladi. Ularning lingvistik merosi bugungi zamonaviy tilshunoslik taraqqiyotidagi o'rni va ahamiyati ochib beriladi.*

Kalit so'zlar: *qomusiy olim, tilshunoslik, grammatika, leksikologiya, fonetika, Sharq allomalari*

Kirish

Tilshunoslik insoniyat tafakkuri va madaniyatining muhim tarkibiy qismi sifatida qadimdan olimlarning e'tibor markazida bo'lib kelgan. Ayniqsa, qomusiy olimlar — ya'ni turli fan sohalarini mukammal egallagan allomalar tilshunoslikka ham beqiyos hissa qo'shganlar. Ular tilni nafaqat aloqa vositasi, balki tafakkur, ilm va ma'naviyat ifodasi sifatida o'rganishgan.

Asosiy qism

Qomusiy olimlar va ularning lingvistik qarashlari

Sharq qomusiy olimlari orasida Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino hamda Mahmud Koshg'ariy alohida o'rin tutadi.

Abu Nasr Forobiy til va mantiq o'rtasidagi bog'liqlikni chuqur tahlil qilgan. U tilni fikr ifodasi vositasi sifatida ko'rib, grammatik qoidalarni mantiqiy tafakkur bilan uzviy aloqada o'rgangan. Forobiy nazarida til — inson tafakkurining tashqi ko'rinishidir.

Abu Rayhon Beruniy esa turli xalqlarning tillarini qiyosiy jihatdan o'rganib,

lingvistik tadqiqotlarda ilmiy-ob'ektiv yondashuvni ilgari surgan. U fonetika va leksikologiya sohalarida muhim fikrlar bildirgan, ayniqsa, so'zlarning kelib chiqishi va talaffuziga e'tibor qaratgan.

Abu Ali ibn Sino tilni inson psixologiyasi va tafakkuri bilan bog'liq holda o'rgangan. U nutqning shakllanishi, til va ong o'rtasidagi munosabat haqida muhim nazariyalar ilgari surgan.

Mahmud Koshg'ariy esa turkiy tillarni tizimli ravishda o'rgangan ilk yirik tilshunoslardan biri hisoblanadi. Uning "Devonu lug'otit turk" asari turkiy tillarning lug'aviy boyligini, fonetik va grammatik xususiyatlarini aks ettiruvchi bebaho manbadir.

Til va tafakkur masalasi

Qomusiy olimlar tilni inson tafakkuri bilan chambarchas bog'liq hodisa sifatida talqin etganlar. Ularning fikricha, til orqali inson o'z fikrini ifodalaydi, bilimni avloddan-avlodga yetkazadi. Bu qarashlar hozirgi zamonaviy lingvistika, xususan, kognitiv tilshunoslik yo'nalishining shakllanishiga zamin yaratgan.

Qiyosiy va tarixiy yondashuv

Beruniy va Koshg'ariy kabi olimlar turli tillarni qiyoslash orqali ularning umumiy va farqli jihatlarini aniqlashga harakat qilganlar. Bu esa keyinchalik qiyosiy-tarixiy tilshunoslik metodining shakllanishiga asos bo'lgan.

Xulosa

Qomusiy olimlarning tilshunoslikka oid qarashlari bugungi ilm-fan taraqqiyotida muhim o'rin tutadi. Ular tomonidan ilgari surilgan ilmiy g'oyalar zamonaviy lingvistik nazariyalar uchun asos vazifasini o'tamoqda. Ayniqsa, til va tafakkur o'rtasidagi bog'liqlik, qiyosiy tahlil metodlari hamda tilning ijtimoiy mohiyatiga oid fikrlar bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan.

Foydalanilgan adabiyotlar :

Mahmud Koshg'ariy "Devonu lug'otit turk" – Toshkent: Fan, 1960.

Abu Nasr Forobiy "Fozil odamlar shahri" – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 1993.

Abu Rayhon Beruniy " Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar" – Toshkent: Fan,

1968.

Abu Ali ibn Sino "Donishnoma" – Toshkent: O‘zbekiston, 1983.

Abdulla Qodiriy "Til va nutq madaniyatiga oid qarashlar" (maqolalar to‘plami). – Toshkent: Sharq, 2005.

Shavkat Rahmatullayev "Hozirgi o‘zbek adabiy tili" – Toshkent: Universitet, 2006.

A. Nurmonov "O‘zbek tilshunosligi tarixi" – Toshkent: O‘qituvchi, 2012.

B. Yo‘ldoshev "Tilshunoslik nazariyasi"– Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.

O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi nashrlari: Tilshunoslikka oid ilmiy maqolalar to‘plami. – Toshkent, turli yillar.

Zamonaviy lingvistika asoslari: darslik va o‘quv qo‘llanmalar. – Toshkent: Turon-Iqbol, 2018.